
Jaarverslag Werkgroep Italië Studies 2022

Activiteiten

22 maart 2022 - Leiden

Incontro con Giorgio Novello, ambasciatore d'Italia nei Paesi Bassi

[poster](#)

22 april 2022 - Amsterdam

Lezing prof. dr. Joanita Vroom - Een multicultureel eiland. De archeologie van Sicilië gedurende de Byzantijnse, Islamitische en Normandische perioden

[poster](#)

11 mei 2022 - Amsterdam

Florence in de zestiende eeuw: groothertogen, patriciërs en hovelingen. Twee recent verschenen publicaties nader belicht

[poster](#)

4-8 juli 2022 - Leiden / online

Summerschool Traditour

[programma](#)

7 oktober 2022 - Amsterdam

Onderzoeksdag

Uitreiking Scriptieprijs & Onderzoeksprijs

[programma](#)

Uitgereikte prijzen:

Onderzoeksprijs:

Dr. Rens Tacoma (Universiteit Leiden): *Roman Political Culture. Seven Studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD.* Oxford: Oxford University Press.

Scriptieprijs: Valentijn van As (Universiteit Utrecht): *De sociale religieuze ruimte in Rome: Een onderzoek naar de duale rol van de kerk als religieus gebedshuis en toeristische attractie* (bachelorscriptie)

19 oktober 2022 - Leiden

Lezing Francesco Ciconte: La variazione linguistica: il linguaggio delle giovani generazioni

[poster](#)

Juryrapport voor de Onderzoeksprijs van de Werkgroep Italië Studies 2021

a. Doelgebied en jury

De onderzoeksprijs van de Werkgroep Italië Studies 2021 bekroont een wetenschappelijke historische studie (inclusief geschiedenis van de wijsbegeerte en geschiedenis van de media) met betrekking tot Italië die in 2019, 2020 of 2021 is verschenen. Zowel monografieën, verzamelbundels als artikelen komen in aanmerking. Niet gepubliceerde dissertaties kunnen niet worden bekroond. Het reglement van de prijs is terug te vinden op de website: <http://www.italiestudies.nl/prijzen/onderzoeksprijs>.

De jury voor de onderzoeksprijs 2021 was als volgt samengesteld: Serena Ferente (UvA), Marleen Termeer (Radboud Universiteit en Hans Cools (KU Leuven). De eerste twee zijn bestuursleden van de Werkgroep Italië Studies, de laatste is een voormalig bestuurslid.

b. Verslag van de jury betreffende historische studies over Italië die verschenen zijn in de jaren 2019-2021

Drie jaar geleden kende de jury de Onderzoeksprijs voor Historische Studies van Werkgroep Italië Studies *ex aequo* toe aan Tamara van Kessel voor haar diepgravende studie naar de Italiaanse culturele diplomatie ten tijde van het interbellum en aan Pepijn Corduwners en Arthur Weststeijns verrassende analyse van de Italiaanse politieke geschiedenis sinds het *Risorgimento* als een proeftuin voor ontwikkelingen die zich elders in Europa later voordeden dan in Italië. Ook in de huidige verslagperiode ging de aandacht van Nederlandse en Vlaamse historici die zich op de Italiaanse geschiedenis toeleggen wederom vooral uit naar cultuur en politiek. Dat hoeft niet te verbazen. Precies op deze terreinen gold wat in ‘de laars’ gebeurde als ons voorland.

Even productief als immer en met een fijne neus voor maatschappelijke ontwikkelingen deed Arthur Weststeijn ook in deze verslagperiode van zich spreken met een soepele vertaling en bijhorende toelichting van Antonio Gramsci's *Notities uit de gevangenis*.¹ Daarmee voorzag hij het publieke debat van broodnodige diepgang.

Nog een voorbeeld van een rechtlijnige intellectueel die niet boog voor de eisen van het fascisme leverde Nathalie de Haan in haar fraaie portret van Umberto Zanolli Bianco (1889-1963).² Lectuur van haar artikel deed de jury vooral verlangen naar het

¹ A. Weststeijn, *Antonio Gramsci. Alle mensen zijn intellectuelen. Notities uit de gevangenis*, Nijmegen (Vantilt), 2019, 269 pp.

² N. de Haan, 'Wheeling and dealing. The multiple networks of Umberto Zanolli Bianco (1889-1963), social activist and dissident archaeologist in fascist Italy', *Incontri. Rivista Europea di Studi Italiani*, 34 (2019), 97-109.

verschijnen van de voldragen biografie die Nathalie de Haan over haar held voorbereidt.

In de Gouden Eeuw togen Nederlandse patriciërs en kooplieden in opleiding veelvuldig naar Italië om er met eigen ogen de monumenten van de vertrouwde antieke cultuur te ontdekken en er de taal te leren. Onderzoek naar het fenomeen van de *Grand Tour* staat dan ook in een sterke Nederlandse traditie. Een eerstevoorbeeld daarvan uit deze verslagperiode is de editie van de zeventiende-eeuwse reisgids *Delitiae Italiae* door José van der Helm, Roos Hamelink en Geertje Wilmsen.³

Een tweede, bijzonder originele bijdrage aan deze bloeiende onderzoekstraditie levert Marijke van der Wal met haar editie en analyse van de brieven die de HamburgsNederlandse koopmanszoon Michiel de Heusch op zijn Italiëreis van het thuisfront ontving. Haar studie biedt een inkijkje in de praktijk van de historische (socio)linguïstiek en maakt de lezer vertrouwd met de dagelijkse beslommeringen van de zeventiende-eeuwse reiziger en vooral ook met de organisatie van de internationale handel in een periode waarin het Italiaanse schiereiland steeds afhankelijker werd van import uit Noord-Europa.⁴

Eén van de vaste trekpleisters tijdens een vroegmoderne Italiëreis waren de restanten van de antieke termen in Baia bij Napels. In een diachrone studie met een zeldzame brede tijdsperiode betoogt Lien Foubert overtuigend dat juist van de confronterende aanblik van deze ruïnes een bijzondere aantrekkingskracht voor de reiziger uitging.⁵

Zoals daarnet al aangegeven, richtten Italianen in de zeventiende eeuw om allerlei redenen op hun beurt de blik steeds vaker noordwaarts. Eén van de beste kenners van de Italiaanse zoektocht naar kennis in de Lage Landen in deze periode is Gloria Moorman. Weliswaar slaagde het beroemde Amsterdamse uitgevershuis Blaeu er nooit in de geplande reeks atlanten van geheel Italië te voltooien. Maar in 1682 verwierf Victor Amadeus II van Savoie (1666-1732) wel de pronkexemplaren die zijn gebieden in kaart brachten. Zij kunnen tot op de dag van vandaag worden bewonderd in de *Biblioteca Reale* in Turijn.⁶ De jury was zeer onder de indruk van de eruditie en de acribie waarmee Gloria Moorman het ontstaan en de politieke lading van deze

³ José van der Helm e.a. eds., *Delitiae Italiae. Een reis door het zeventiende-eeuwse Italië*, Hilversum (Verloren), 2021, 264 pp.

⁴ M. van der Wal ed., *Koopmanszoon Michiel de Heusch op Italiëreis. Brieven van het thuisfront, 1664-1665*, Hilversum (Verloren), 2019, 250 pp.

⁵ L. Foubert, 'Let's meet at Baiae: a journey of 2000 years to the edge of Europe', *Mediterranean Historical Review*, 34 (2019), 27-48.

⁶ G. Moorman, 'Atlases fit for a Future King: Vittorio Amadeo II, Master-Colourist Dirk Jansz. Van Santen and the Splendour of the Theatrum Sabaudiae (1682)', *La Bibliofilia. Rivista di Storia del Libro e di Bibliografia*, 122 (2020.3), 533-548.

boekwerken reconstrueerde. Zij hoopt dan ook van ganser harte dat de auteur de komende jaren de kans krijgt in een overkoepelende als monografie uitgegeven studie

Blaeu's Italiaanse atlassen-project aan de internationale geleerdengemeenschap te presenteren.

Een dergelijke diepgravende uit diverse casestudies opgetrokken analyse levert Rens Tacoma in zijn prachtige boek *Roman Political Culture. Seven Studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD.*⁷ Net zoals het artikel van Lien Foubert betreft dit een diachrone studie die vele eeuwen omspannt, in dit geval van de hoogtijdagen van de keizertijd tot de neergang in de Late Oudheid. Na verloop van tijd kromp de zeggenschap van de bestudeerde vergaderingen aanzienlijk. Toch werd het lidmaatschap er niet minder om begeerd. Het verschaftte immers aanzien en bood ook in de nadagen van het Romeinse Rijk een zekere autonomie. In zijn boek legt Tacoma de wortels van het Italiaanse *campanilismo* bloot en houdt hij zijn lezers een spiegel voor: hoe collectieve besluitvorming te organiseren en welke speelruimte hebben individuele raadsleden nu eigenlijk? – Het is dus niet alleen buitengewoon geleerd, maar stimuleert ook tot nadenken over de inrichting van ons eigen politieke bestel. Daarmee is het geschiedschrijving op zijn best. De jury heeft dan ook unaniem besloten de Onderzoeksprijs van de Werkgroep Italië Studies 2021 voor geschiedenis aan Rens Tacoma toe te kennen.

Serena Ferente, Marleen Termeer en Hans Cools

⁷ L.E. Tacoma, *Roman Political Culture. Seven Studies of the Senate and City Councils of Italy from the First to the Sixth Century AD*, Oxford etc. (Oxford University Press), 2020, 336 pp.

Amsterdam, 7 oktober 2022

WIS Scriptieprijs 2021-2022 – Juryrapport

Inleiding

De Werkgroep Italië Studies reikt iedere twee jaar een prijs uit voor een scriptie op het gebied van de Italië Studies aan een student/e van een Nederlandse of Vlaamse universiteit (ongeacht de nationaliteit van de onderzoeker).

De prijs omvat een oorkonde, een geldbedrag van 500,- en een studieverblijf van een maand in Rome aangeboden door het Koninklijk Nederlands Instituut te Rome (KNIR). Tevens krijgt de laureaat de kans de resultaten van zijn of haar onderzoek voor te stellen in een artikel in [Incontri](#).

De scriptie wordt beoordeeld door een jury (van ten minste drie leden) die benoemd wordt door het bestuur van het WIS. Tegen de beslissing kan geen beroep worden ingesteld. De laureaat wordt bekend gemaakt tijdens de jaarlijkse Onderzoeksdag van de Werkgroep Italië Studies.

Leden van de jury:

- Prof. Serena Ferente (UvA)
- Prof. Philiep Bossier (UU)
- Dr. Marleen Termeer (RU)

Rapport

De jury van de WIS Scriptieprijs 2021-2022 was onder de indruk van het hoge niveau van alle inzendingen. Een breed spectrum van verschillende vakgebieden was vertegenwoordigd, waaronder Moderne letterkunde, Renaissance studies, Italiaanse taal en cultuur, en Sociale geografie en planologie. De commissie heeft de verschillende inzendingen met veel plezier gelezen. Voordat we de winnaar bekend maken, willen we enkele andere scripties vermelden, die eveneens van een hoog niveau waren.

Een eerste eervolle vermelding gaat naar de scriptie van Eline Batsleer, *La costruzione dell'identità femminile in tempi di guerra: Il caso di La donna rivista quindicinale illustrata e*

La Madre italiana: rivista mensile pro gli orfani della Guerra (1914-1918) (masterscriptie Universiteit Gent, Vergelijkende moderne letterkunde). Batsleer onderzoekt hoe deze tijdschriften een bijdrage leverden aan de veranderende positie van vrouwen in Italië tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het gebruik van deze tijdschriften als bron is vernieuwend, en de commissie was onder de indruk van de

gedetailleerde analyse van het bronmateriaal, waar veel waardevolle observaties worden gedaan. De scriptie is daarnaast uitstekend geschreven en gestructureerd.

Ook de scriptie van Angela Secchi verdient een eervolle vermelding. Haar scriptie *Queer in*

Italia: la rappresentazione delle persone queer nel cinema moderno (bachelorscriptie, Universiteit van Amsterdam, Italiaanse taal en cultuur) is een betrokken en rijke analyse van de manier waarop in twee recente Italiaanse films *queer* personen worden gepresenteerd. Daarmee wil Secchi bewust een bijdrage leveren aan het gebruik van *queer theory* in de context van de Italiëstudies, en haar scriptie laat het belang en potentieel van deze ontwikkeling zien.

Een derde eervolle vermelding gaat naar Michael Barg, met zijn scriptie *Una Città Virtuosa? Virtue as the Fundament of Happiness in Francesco Patrizi da Cherso's La città felice* (onderzoeksmasterscriptie, Universiteit Utrecht, Ancient, Medieval and Renaissance Studies).

In deze uitstekend geschreven scriptie gebruikt Barg het utopische werk *La città felice* van Francesco Patrizi a Cherso als bron voor humanistische politieke filosofie. De scriptie toont op overtuigende wijze het belang van deze literaire bron binnen het debat over de vroegmoderne politieke filosofie.

De winnende scriptie is een bachelorscriptie, maar deze inzending kon zich in alle opzichten meten met de andere kandidaten, ook die op master- en onderzoeksmasterniveau. De commissie heeft besloten de WIS Scriptieprijs 2022 toe te kennen aan Valentijn As, auteur van de bachelorscriptie *De sociale religieuze ruimte in Rome. Een onderzoek naar de duale rol van de kerk als religieus gebedshuis en toeristische attractie* (Universiteit Utrecht, Sociale Geografie en Planologie, 2022).

De winnende scriptie combineert ruimtelijke analyse (geïnspireerd door het werk van Henri Lefebvre), erfgoedstudies en etnografisch werk, en onderzoekt op die manier de impact van toerisme op de ervaringen van religieuze kerkbezoekers in Rome. De commissie waardeert deze interdisciplinaire aanpak, en met name de manier waarop het onderzoeksmodel stap voor stap wordt opgebouwd, waarbij concepten uit verschillende disciplines worden gecombineerd binnen één model (zoals duidelijk wordt geïllustreerd in figuur 3.1). De commissie is ook onder de indruk van de materiaalverzameling die aan de basis ligt van de daadwerkelijke analyse. Data verzameld door middel van veldwerk in 30 kerken in Rome wordt kwantitatief en

visueel geanalyseerd, en op die manier wordt de impact van toerisme op het religieuze gebruik en de religieuze betekenis van de ruimte gemeten en in kaart gebracht. Deze kwantitatieve analyse wordt aangevuld met een kwalitatieve analyse op basis van tientallen interviews.

De resultaten van deze ruimtelijke analyse worden geïnterpreteerd aan de hand van het idee van religieus erfgoed als een specifieke vorm van cultureel erfgoed. As identificeert drie manieren waarop het conflict tussen religieus en toeristisch gebruik van de ruimte in kerken tot uiting komt, en geeft daarbij specifiek aandacht aan die gevallen waar religieuze betekenis en erfgoedtoerisme elkaar versterken. Op deze manier geeft de scriptie nieuwe inzichten voor beleidsmakers en autoriteiten op een uitdagend gebied in erfgoedbeheer in de stad Rome. Al met al is de commissie zeer onder de indruk van de hoge onderzoekstandaard, en heeft ze veel waardering voor de sterke band met het dagelijks leven in Rome die deze scriptie laat zien.

Incontri

Volume 36: Il plurilinguismo del docente d'italiano L2/LS

Vol. 36 No. 2 gastredactie: Alessandro Greco (UGent; ULiège), Linda Badan (UGent) & Claudia Crocco (UGent)

Editorial

[Una fine rimandata](#)

Natalie Dupré; Inge Lanslots

Artikelen

[Introduzione](#)

Pierangela Diadori

[Fenomeni di transfer nell'italiano L3 di nederlandofoni](#)**Conseguenze per la didattica**

Linda Badan, Irene Cenni, Giuliano Izzo

[L'uso delle costruzioni marcate nel teacher talk dell'insegnante di italiano L2 del Belgio francofono](#)

Alessandro Greco

[Acquisire e insegnare l'italiano in un contesto minoritario](#)**L'esempio delle valli ladine**

Ruth Videsott

[Lingue di eredità a Napoli](#)**Percorsi di inclusione sociale tra scuola e SPRAR**

Margherita Di Salvo

Elicitazioni plurilingui nella classe d'italiano LS a Malta

Sandro Caruana , Krystle Fenech

L'uso delle strategie di trasparenza nella comunicazione dei docenti plurilingui

Elena Monami

*Parole e gesti dell'insegnante nell'ora di italiano a stranieri (e non solo)La nozione di continuum contestuale***La nozione di continuum contestuale**

Claudio Nobili

Reviews

Patronage outside the Medici Court **Florentine patricians commissioning and collecting works of art**

Jan L. de Jong

*Praktische informatie en niet-te-missen attracties***De genoegens van een reis naar Italië omstreeks 1600**

Jan L. de Jong

L'educazione delle donne nella letteratura dell'Ottocento

Veronica Vegna

Alla ricerca di un 'altro', un 'vero', Calvino

Ulla Musarra-Schrøder

La rappresentazione della violenza di genere tra giornalismo e letteratura **Il femminicidio raccontato**

Luciano Parisi

Signposts

In Memoriam Laura Schram-Pighi (1930-2022)

Harald Hendrix

Leden

Het aantal individuele leden is 106. Tevens staan er 13 instituten op de ledenlijst (het totaal is dus 119). Dat is evenveel als vorig jaar (vier opzeggingen en vier nieuwe leden).

Kascommissie

De kascommissie wordt dit jaar gevormd door Enrico Odelli.

.